

O'ZBEK MAQOM SAN'ATINING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

N.O.Karimova¹, Najmetdinova.M²

Mas'ul muallif: Karimova

Navro'za Oybek qizi, FarDU 2
bosqich magistranti.

e-mail: iqboljon0221@gmail.com

Received: 01 Oktabr 2026

Accepted: 06 Oktabr 2026

Published: 11 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musiqi pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Karimova, N. O.
O'ZBEK MAQOM SAN'ATINING
ZAMONAVIY RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI / N. O.
Karimova, Najmetdinova.M //
Musiqi pedagogikasi. Madaniyat.
Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1.
— B. 33–35.

1. FarDU 2 bosqich magistranti

2. Musiqiy ta'lim va madaniyat kafedrası dotsenti f.f.b.f.d.(PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek maqom san'atining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, uning tarixiy-madaniy asoslari, ijrochilik an'alarining davomiyligi hamda bugungi musiqa madaniyatidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etiladi. Shuningdek, milliy maqom san'atini rivojlantirishda an'anaviy ijro maktablari, ustoz-shogird an'analari, zamonaviy ijrochilik yondashuvlari va ta'lim tizimining ahamiyati yoritiladi. Maqolada Shashmaqom, Xorazm maqomlari va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining o'ziga xos xususiyatlari, ularning bugungi ijrochilik amaliyotida namoyon bo'lish shakllari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: maqom, milliy musiqa merosi, Shashmaqom, Xorazm maqomlari, Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari, maqom ijrochiligi, hofizlik san'ati, ustoz-shogird an'analari, zamonaviy talqin, milliy qadriyatlar, musiqiy madaniyat, ijrochilik mahorati.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ УЗБЕКСКОГО ИСКУССТВА МАКОМА

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической точки зрения исследуются современные тенденции развития узбекского искусства макома, его историко-культурные основы, преемственность исполнительских традиций, а также его место в современной музыкальной культуре. Освещается значение традиционных исполнительских школ, традиций «устоз-шогирд» (наставник-ученик), современных исполнительских подходов и системы образования в развитии национального искусства макома. В статье анализируются особенности Шашмакома, Хорезмских макомов и макомных путей Фергано-Ташкентского региона, а также формы их проявления в современной исполнительской практике.

Ключевые слова: маком, национальное музыкальное наследие, Шашмаком, Хорезмские макомы, Фергано-Ташкентские макомные пути, исполнение макома, искусство певческого мастерства, традиции «устоз-шогирд», современная интерпретация, национальные ценности, музыкальная культура, исполнительское мастерство.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF UZBEK MAQOM ART

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the modern development trends of Uzbek maqom art, its historical and cultural foundations, the continuity of performance traditions, and its role in contemporary musical culture. It also highlights the significance of traditional performance schools, the master-apprentice tradition, modern approaches to performance, and the education system in the development of national maqom art. The article analyzes the distinctive features of Shashmaqom, Khorezm maqoms, and the Fergana-Tashkent maqom traditions, as well as the forms in which they are manifested in contemporary performance practice.

Keywords: maqom, national musical heritage, Shashmaqom, Khorezm maqoms, Fergana-Tashkent maqom traditions, maqom performance, vocal performance art, master-apprentice traditions, contemporary interpretation, national values, musical culture, performance skills.

Kirish. O'zbek maqom san'ati xalqimizning ko'p asrlik ma'naviy merosi, milliy tafakkuri va badiiy-estetik qarashlarini o'zida mujassam etgan noyob musiqiy hodisalardan biridir. Maqom san'ati nafaqat musiqiy ijod namunasi, balki xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy dunyosi va milliy o'zligini ifodalovchi muhim madaniy qadriyat sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Bugungi globallashuv va madaniy integratsiya jarayonlarida milliy musiqa merosini asrab-avaylash, uni zamonaviy avlodga yetkazish hamda xalqaro miqyosda targ'ib etish dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Bu jarayonda maqom san'atining an'anaviy xususiyatlarini saqlagan holda, uning zamonaviy ijrochilik va ta'lim tizimidagi rivojlanish yo'nalishlarini ilmiy jihatdan o'rganish muhimdir.

O'zbek maqom san'ati milliy musiqa madaniyatining eng qadimiy va murakkab qatlamlaridan biri bo'lib, unda xalqning tarixiy xotirasi, estetik qarashlari, falsafiy tafakkuri va badiiy tajribasi mujassamlashgan. Maqomning shakllanishi va taraqqiyoti Markaziy

Osiyo hududidagi ko'p asrlik professional musiqa an'analari bilan chambarchas bog'liq. Xususan, Shashmaqom an'anasi o'n asrdan ortiq vaqt davomida Markaziy Osiyoning tarixiy shaharlarida rivojlangan va 2008-yilda UNESCO Insoniyat nomoddiy madaniy merosining Reprezentativ ro'yxatiga kiritilgan.

Bugungi globallashuv sharoitida maqom san'ati oldida ikki muhim vazifa mavjud: bir tomondan, uning an'anaviy musiqiy-estetik xususiyatlarini, ijro maktablarini va ustoz-shogird tizimini saqlash; ikkinchi tomondan esa, ushbu merosni zamonaviy tinglovchi, ta'lim muhiti va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga mos tarzda rivojlantirish.

O'zbekistonda maqom san'atining zamonaviy rivojlanishi, ayniqsa, 2017-yil 17-noyabrda Prezidentning PQ-3391-son qarorida keyin institutsional jihatdan yangi bosqichga ko'tarildi. Mazkur hujjatda Maqom markazini tashkil etish, ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish, "oltin fond"ni shakllantirish, ta'lim muassasalarida maqomni o'qitish, "ustoz-shogird" maktablarini rivojlantirish hamda xalqaro maqom anjumanlarini o'tkazish kabi vazifalar belgilangan.

O'zbek maqom san'atining bugungi taraqqiyoti ijrochilik maktablari, ustoz-shogird an'analari, zamonaviy sahna faoliyati, musiqa ta'limi va xalqaro madaniy hamkorlik bilan chambarchas bog'liq. Shu bois maqom san'atining zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini kompleks tarzda tadqiq etish, mavjud o'zgarishlar va an'analarning davomiyligini aniqlash mazkur dissertatsiya mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

Maqolaning ilmiy yangiligi o'zbek maqom san'atining zamonaviy rivojlanish jarayonlarini tarixiy, nazariy va amaliy jihatdan yaxlit holda o'rganish bilan belgilanadi.

Maqomni modernizatsiya qilish uning asosiy lad-ohang tizimi, usul xususiyatlari, shakliyl tuzilishi, mumtoz she'riyat bilan aloqasi va ijro uslubini yo'qotish hisobiga amalga oshirilmaligi lozim. Aksincha, zamonaviylashtirish maqomning asosiy estetik tamoyillarini saqlagan holda uning yangi ijodiy va kommunikativ shakllarda namoyon bo'lishini. Konferensiya dasturida maqom, mug'om, makam, dastgoh va boshqa turdosh kasbiy musiqa tizimlari o'rtasidagi tarixiy, nazariy va ijrochilik aloqalarini o'rganish mas'anglatadi.

"Ustoz-shogird" an'anasining zamonaviy shakll nozik jihatlarini faqat yozma shaklda to'liq ifodalash qiyin. Maqom san'atining asrlar davomida yashab kelishida og'zaki-an'anaviy ta'lim tizimi - "ustoz-shogird" maktabining o'rni beqiyosdir. Maqom ijrochiligida nota yozuvi muhim manba bo'lsa-da, ijroning barcha nozik jihatlarini faqat yozma shaklda to'liq ifodalash qiyin. Xonandaning nafas olishi, ovoz hosil qilish texnikasi, bezaklar, ohangni rivojlantirish, matn va kuy o'rtasidagi munosabat, sozandalar ansamblidagi musiqiy muloqot kabi jihatlar ko'pincha bevosita amaliy tajriba orqali o'zlashtiriladi.

Zamonaviy rivojlanishning yana bir muhim yo'nalishi - maqom san'atining professional musiqa ta'limidagi o'rnining kuchayishidir. PQ-3391-son qarorda oliy ta'lim muassasalarida maqom tarixi va nazariyasini o'rganish, hududlardagi pedagogik oliy ta'lim muassasalarining musiqa ta'limi yo'nalishlariga maqomni maxsus fan sifatida kiritish, bolalar musiqa va san'at maktablari hamda boshqa ta'lim muassasalarida maqom bo'yicha bo'limlar faoliyatini kuchaytirish vazifalari belgilangan. Bu jarayon magistratura bosqichida yanada chuqurlashtirilishi mumkin.

XXI asrda madaniy merosni asrab-avaylash, uni kelajak avlodlarga yetkazish va ilmiy jihatdan tadqiq etishning eng muhim vositalaridan biri raqamlashtirish jarayonidir. Ayniqsa, ko'p asrlar davomida asosan ustoz-shogird an'anasi va og'zaki ijro orqali avloddan avlodga o'tib kelgan maqom san'atini saqlashda raqamli texnologiyalarning ahamiyati nihoyatda katta. Maqom namunalarining tarixiy ijrolari, turli davrlarga oid audio va video yozuvlari, nota materiallari, qo'lyozmalar, fotosuratlar hamda ijrochilarga oid ma'lumotlarni raqamli formatga o'tkazish ularni uzoq muddat davomida saqlash imkonini beradi.

Maqom san'ati og'zaki an'anaga asoslanganligi sababli uning ayrim ijro variantlari, mahalliy uslublari va individual talqinlari vaqt o'tishi bilan yo'qolib ketishi yoki o'zgarib borishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, tarixiy ijrolarni yuqori sifatda yozib olish va raqamli arxivlarda saqlash nafaqat madaniy merosni muhofaza qilish, balki maqomning ijrochilik maktablari va uslubiy xususiyatlarini kelajakda chuqur o'rganish uchun ham muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Raqamli yozuvlar orqali ma'lum bir davr ijrochilarining ovoz xususiyatlari, uslubi, usul va ohang talqini, ijro tempi hamda badiiy ifoda vositalarini qiyosiy tahlil qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Raqamlashtirish jarayoni faqat mavjud maqomlarni elektron shaklga o'tkazish bilan cheklanmasligi kerak. Bunda audio va video materiallarni tizimli ravishda tasniflash, kataloglashtirish, ularning yaratilgan sanasi, ijrochisi, asar nomi, ijro maktabi, yozib olingan joyi va boshqa muhim ma'lumotlarini elektron bazaga kiritish ham zarur. Bunday tizim maqom merosining yagona raqamli fondini shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada tadqiqotchilar, musiqa mutaxassislari, talabalar va boshqa qiziquvchilar kerakli materiallarni tez va qulay tarzda topish hamda ulardan ilmiy maqsadlarda foydalanish imkoniga ega bo'lalilar.

Shuningdek, raqamlashtirish maqom merosini xalqaro miqyosda targ'ib qilish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Raqamli arxivlar, elektron kutubxonalar, ilmiy ma'lumotlar bazalari va onlayn platformalar orqali maqom namunalarini dunyoning turli mamlakatlaridagi tadqiqotchilar va musiqa ixlosmandlariga taqdim etish mumkin. Bu esa maqom san'atining o'ziga xos badiiy-estetik xususiyatlarini kengroq o'rganish, xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish va ushbu noyob merosning jahon madaniy makonidagi o'rnini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Raqamlashtirishning yana bir muhim jihati - maqom merosini yosh avlodga yetkazish imkoniyatlarining kengayishidir. Zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli audio va video materiallardan foydalanish yosh ijrochilarga ustozlarning ijro uslubini tinglash, kuzatish va amaliy jihatdan o'rganish imkonini beradi. Ayniqsa, noyob yoki tarixiy ijrolarning raqamli nusxalarini saqlash orqali yosh avlod uchun o'ziga xos "raqamli ustoz-shogird" muhitini shakllantirish mumkin.

Shu bilan birga, raqamlashtirilgan materiallarning ilmiy muomalaga kiritilishi ham muhim ahamiyatga ega. Buning

uchun raqamli fondlardagi materiallarni ilmiy tavsiflash, manbashunoslik va musiqashunoslik nuqtayi nazaridan o'rganish, zarur hollarda transkripsiya qilish hamda ilmiy nashrlarga tayyorlash lozim. Bu jarayon maqomning shakllanish tarixi, ijro an'analari, hududiy maktablari va individual ijrochilik uslublarini yanada chuqur tadqiq etishga zamin yaratadi.

Umuman olganda, maqom merosini raqamlashtirish an'anaviy madaniy qadriyatlarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirishning samarali shaklidir. Audio va video yozuvlarni sifatli saqlash, ularni tizimlashtirish, kataloglashtirish va ilmiy muomalaga kiritish orqali maqom san'atining noyob namunalari ishonchli tarzda muhofaza qilinadi. Eng muhimi, raqamlashtirish maqom merosini faqat saqlab qolish vositasi emas, balki uni o'rganish, ta'lim jarayoniga tatbiq etish, keng targ'ib qilish va kelajak avlodlarga yetkazishning muhim strategik yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa. O'zbek maqom san'atining zamonaviy rivojlanish jarayonlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda maqom milliy musiqa merosining muhim tarkibiy qismi sifatida nafaqat saqlanib kelinmoqda, balki yangi ijtimoiy, madaniy, ta'limiy va texnologik sharoitlarda rivojlanib bormoqda. Maqom san'atini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, uning ilmiy va ta'limiy asoslarini mustahkamlash, ijrochilik maktablarini rivojlantirish hamda xalqaro miqyosda targ'ib qilish ushbu san'atning zamonaviy taraqqiyotida muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Maqom san'atining istiqboldagi rivoji, avvalo, an'anaviy ijrochilik tajribasini asrab-avaylash va zamonaviy imkoniyatlardan oqilona foydalanishning uyg'unligiga bog'liq. Ayniqsa, “ustoz-shogird” an'anasini davom ettirish maqomning ijro uslubi, ohang xususiyatlari, badiiy talqini va milliy o'ziga xosligini saqlashning asosiy shartlaridan biridir. Shu bilan birga, mazkur an'anani zamonaviy pedagogik yondashuvlar, audio-video materiallar va raqamli ta'lim vositalari bilan boyitish yosh avlodning maqom san'atini chuqurroq o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Maqom san'atining ta'lim tizimiga keng joriy etilishi ham uning kelajakdagi rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Maqom tarixi va nazariyasini, hududiy ijro maktablarini, mumtoz she'riyat va musiqa munosabatini, ijrochilik uslublarini hamda zamonaviy pedagogik metodlarni chuqur o'rganish orqali malakali ijrochi, pedagog va tadqiqotchilarni tayyorlash imkoniyatlari kengayadi.

Shuningdek, raqamlashtirish maqom merosini saqlash va ommalashtirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Tarixiy audio va video yozuvlar, nota materiallari, qo'lyozmalar va boshqa manbalarni raqamli shaklda saqlash, tizimlashtirish va ilmiy kataloglashtirish maqomning noyob ijro namunalari hamda hududiy maktablarini kelajak avlodlarga yetkazish imkonini beradi. Raqamli platformalar esa maqom san'atining nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda targ'ib qilinishiga sharoit yaratadi.

Umuman olganda, o'zbek maqom san'atining zamonaviy taraqqiyoti an'ana va innovatsiyaning qarama-qarshiligi emas, balki ularning ilmiy, ijodiy va pedagogik jihatdan to'g'ri uyg'unlashuvi asosida kechishi zarur. Zamonaviy texnologiyalar va yangi ijodiy yondashuvlar maqomning tarixiy-badiiy mohiyatini o'zgartirmagan holda uning yangi auditoriyaga yetib borishini ta'minlashi lozim. Shu nuqtayi nazardan, maqom merosini chuqur o'rganish, “ustoz-shogird” tizimini qo'llab-quvvatlash, ta'lim jarayonini takomillashtirish, raqamli arxivlarni rivojlantirish va xalqaro ilmiy-madaniy hamkorlikni kengaytirish o'zbek maqom san'atining barqaror rivojlanishining muhim yo'nalishlari sifatida namoyon bo'ladi.

Demak, maqom san'atini asrab-avaylash faqat mavjud merosni saqlash bilan cheklanmay, uning mazmun-mohiyatini chuqur anglash, ilmiy jihatdan tadqiq etish, yosh avlodga yetkazish va zamonaviy madaniy makonda munosib namoyon etishni ham taqozo etadi. Ana shunday uzviy yondashuv orqali o'zbek maqom san'atining tarixiy davomiyligi, badiiy o'ziga xosligi va kelajak avlodlar uchun ahamiyati ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi PQ-3391-son qarori. “O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”. - Toshkent, 2017.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 30-avgustdagi PQ-289-son qarori. Maqom san'atini yanada rivojlantirish va soha vakillarini qo'llab-quvvatlashga oid chora-tadbirlar to'g'risida. - Toshkent, 2023.
- [3] UNESCO. Shashmaqom Music. Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. - Paris: UNESCO, 2008.
- [4] UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. - Paris: UNESCO, 2003.
- [5] Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. - Toshkent: O'zadabiynashr, 1963.
- [6] Rajabov I. Maqom asoslari. - Toshkent: O'zbekiston, 1992.
- [7] Matyoqubov O. Maqomot. - Toshkent: Musiqi, 2004.
- [8] Matyoqubov O. Og'zaki professional musiqa asoslariga kirish. - Toshkent: O'qituvchi, 1983.
- [9] Fitrat A. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. - Toshkent: Fan, 1993.
- [10] Yunusov R. O'zbek xalq musiqa ijodi. - Toshkent: Fan, 2000.
- [11] Ibrohimov O. Maqom va makon. - Toshkent: Fan, 1996.
- [12] Abdurauf Fitrat. Tanlangan asarlar. - Toshkent: Ma'naviyat, 2000.